

ПОРЕДИЦА
ВОЙНИ и ВЛАСТ

Николай Камов

Да бъдеш свободен

 ciela

КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ

Независимо дали сте на двадесет или на няколко по двадесет години, всички вие сте преживели едни и същи двадесет години – годините на Българския преход. Спори се дали е завършил. Но е безспорно, че всеки у нас бе засегнат от него. Със сигурност имате свое виждане за това време. Аз ви предлагам моето. И ще се радвам да науча вашето на предоставените по-долу интернет адреси за връзка.¹

Споделеното на следващите страници не представлява класически мемоари - тогава бих започнал от 1956-а. Започвам от 1989-а - годината, от която животът ни *можеше* да стане по-добър. Ще ви запозная с факти от политическия живот, които са малко известни или обществената представа за свързаните с тях събития е различна от действителността. Като пряк участник в „кухнята“ на случвалото се, изразявам и личното си отношение. Но не това е основното, нито описанието му. Това могат да направят много хора. Малко могат да кажат *защо* се е случило. Опитал съм се да отговоря на този въпрос. И то с помощта на фактите, не на теоретични анализи.

Повечето от героите в тази книга са действащи лица на политическата сцена. Ще погледнете съвсем отблизо Жан Виденов, Иван Костов, Симеон Сакскобургготски, Сергей Станишев, Георги Първанов и даже холандската кралица Беатрикс. Ще научите неща, за които никой не е разказвал. Ще надникнете в пленуми, които са продължавали 22 часа. Ще ви заведе и в разбитата от протестиращи сграда на Народното събрание. Ще видите познати персонажи в непозната светлина. Ще си спомните по време на едно или друго събитие какво сте правили вие. Каква позиция сте имали. Или може би сте решили, че не ви интересува?

Да бъдеш свободен е предизвикателство към вас, уважаеми читатели. Свободата като ценност е широко приета. Но дали действително избираме свободно своето поведение? В моя живот през изминалите двадесет години неведнъж бях изправян пред важен избор. Не се слагам в категорията на политиците, от които са зависели нещата в общонационален мащаб. Поне в повечето от случаите. Но изборът ми на поведение в драматичните обрати на нашата най-нова история имаше значение. За мен. За моето семейство. За моето голямо политическо семейство и още десетки хиляди души. Понякога и за цяла България. Лесно бе да оставиш течението да те носи, да се подчиниш на конюктурата на деня. Трудно бе да се противопоставяш на ретроградните нагласи и неискрените намерения за промяна. Такъв беше винаги моят избор. И той имаше своята цена. Четири пъти започвах от „нула“ - през 1990-та, през 1997-ма, през 2000-та. И сега, когато пиша тези редове през есента на 2009 година.²

Авторът

¹ Пишете ми на kamov@mail.bg или в twitter на [@nkamov](https://twitter.com/nkamov). Коментирайте в моя блог www.nikolaikamov.com

² Бележките под линия са на автора, както и посочените интервюта и статии.

1999

„Билдерберг“ е име на хотел в Остербег, Холандия, където през май 1954 година се събират стотина най-влиятелни представители от сферата на политиката и бизнеса от двете страни на Атлантика. Инициатор е холандският принц Бенхард. Оттогава и до днес се провеждат ежегодни срещи на различни места по света. Според правилата на тези срещи се публикуват само дневния ред и участниците, които всеки път са различни и присъстват само в лично качество. В основата на разпространената представа за „тайнственост“ и „секретност“ на форума е всъщност ограничението да се цитират изказванията на участниците. Това е напълно обяснимо, защото рангът им е толкова висок, че и най-малката неточност в позоваването може да доведе до проблеми в междудържавните отношения, да не говорим какво може да се случи на борсите по повод на неточно предадени изказвания на шефовете на най-големите компании и банкови институции в света. Целта е всеки участник открито и свободно да представи своето мнение по даден въпрос. Инициаторите на първата среща преценяват, че от войната са минали близо десет години, а Северна Америка и Западна Европа не са достатъчно единни по ключови въпроси. И те решават неформално да срещнат хора, които биха могли да съдействат да се постигне разбирателство по сложните въпроси на следвоенния период. Това не е „световно правителство в сянка“, както обикновено пишат за Билдербергските срещи, но определено е място, където е много интересно да попаднеш. Ако, разбира се, си поканен.

В началото на март, освен обичайната кореспонденция, в пощенската си кутия в Народното събрание намерих покана да участвам в среща, която се планираше да се проведе в Синтра, Португалия, от 3 до 6 юни. До тогава няхах представа за Билдербергските срещи. По-късно, когато намерих повече информация и особено като получих списъка на участниците, разбрах на колко интересен форум имах възможност да присъствам. Очакваше се там да бъдат холандската кралица Беатрикс, Жоржи Сампайо³, Дейвид Одсон⁴, Марио Монти⁵, Франц Враницки⁶, Дейвид Рокфелер⁷, Хенри Кисинджър⁸, Етиен Давиньон⁹, Стенли Фишер¹⁰, Джеймс Улфенсон¹¹, Ричард Холбрук¹², Рудолф Шарпинг¹³, Пол Алер¹⁴, Паоло Фреско¹⁵, Юрген Шремп¹⁶, президенти на някои от най-големите банки в света, главни редактори или издатели на „Монд“, „Вашингтон пост“ и други световни издания и телевизионни компании, няколко американски конгресмени и сенатори, както и парламентаристи от Европа като Карл Билд от Швеция, Кенет Кларк и Питър Менделсон от Великобритания. За първи път на срещата в

³ Президент на Португалия

⁴ Премиер на Исландия

⁵ Еврокомисар

⁶ Бивш канцлер на Австрия

⁷ Председател на надзорния съвет на Chase Manhattan Bank

⁸ Председател на Kissinger Associates

⁹ Председател на Societe Generale de Belgique

¹⁰ Първи заместник-директор на Международния валутен фонд,

¹¹ Президент на Световната банка

¹² Номиниран за представител на САЩ в ООН

¹³ Министър на отбраната на Германия

¹⁴ Председател на корпорацията Хегох

¹⁵ Председател на FIAT

¹⁶ Председател на Управителния съвет на Daimler Chrysler

Португалия бяха поканени и представители от Източна Европа - освен мен, Анджей Олеховски¹⁷ от Полша, Михаел Зантовски¹⁸ от Чехия и Игор Митюков¹⁹ от Украйна.

Бях присъствал на десетки конференции и мислех, че едва ли нещо, свързано с организацията може да ме впечатли. Но това, което видях като посрещане, настаняване в хотел „Пеня Лонга“, и най-вече организацията на дискусиите, надмина всички мои очаквания. Като се има предвид колко заети хора са участниците в срещите, не е изненадващо, че организаторите се бяха постарали да оползотворят буквално всяка минута. Дискусиите започваха в 8 часа сутринта и завършваха късно вечерта. Строго регламентиранияте до три минути изказвания бяха много синтезирани и съдържателни. Никой не си губеше времето в празни приказки. Случи се така, че първата дискусия беше за ситуацията в Косово и аз поисках думата още тогава. После, съгласно програмата, бяха дискутирани американската политическа сцена, последните достижения в областта на генетиката, международната финансова архитектура, развиващите се световни пазари, бъдещето на НАТО, връзката между информационните технологии и икономическата политика, външната политика на Русия и развитието на Европейския съюз. По всички тези въпроси чух мнението на световни лидери в областта на политиката или бизнеса. Чувствах се невероятно обогатен не само с преценки от най-високо равнище за това, какво се случва в момента, но и от визии за бъдещето на света. Противно на спекулациите в пресата, на срещите не се приемат никакви решения или документи.

Участниците бяха подредени в залата по азбучен ред на фамилиите и близо до мен седеше световно известна фигура - Хенри Кисинджър, а между нас елегантна възрастна дама - Суна Кърач²⁰ - член на фамилията Коч от Турция. Закуските, обедите и вечерите се използваша за организирани срещи между участниците и аз вече бях получил покани от американските и германските представители. С удоволствие приех и поканата на госпожа Кърач да обядваме заедно с тримата представители от Турция. Така се запознах с Еркулт Оджаолу²¹, тогава президент на изключително влиятелна асоциация на едрия бизнес в Турция. По-късно получих покана от него да посетя Истанбул и там решихме да организираме среща между представители на бизнеса от нашите две държави. Тя се състоя през следващата година във Варна и беше полезна най-вече с това, че благодарение на авторитета на моя познат, в нея участваха представители на едни от най-големите турски компании.²² На различни международни форуми се видях с някои от участниците в срещата в Синтра. До днес съм единственият българин, участвал в Билдербергските срещи.

Пресата у нас широко отрази това²³, но последващите събития ме задържаха на страниците на вестниците и в електронните медии още дълго. Наближаваха местните избори. Като първи резултат от срещата в Солун се очакваше левицата да излъчи свои общи кандидати и основната интрига беше София. В края на юни Александър Томов поиска моето съгласие да бъде предложен за кандидат за столичен кмет. След като разбрах, че той прави това предложение само от свое име,

¹⁷ Председател на Central Europe Trust

¹⁸ Председател на комисията по външна политика на Сената на Чехия

¹⁹ Министър на финансите на Украйна

²⁰ Заместник-председател на „Коч Холдинг“

²¹ Председател на Tusiad

²² Пресата от 21 и 22 октомври 2000

²³ В. „Труд“ от 8 и 12 юни, в. „Сега“ от 9 и 19 юни 1999 и пресата през този период

приех при изричното условие кандидатурата ми да бъде обявена публично само ако останалите партии от четворката я подкрепят. Няколко часа след този разговор Стефан Софийски споделя пред журналисти задоволството си, че ще има в мое лице достоен съперник за кметското място. Побеснях - Томов беше нарушил договорката ни по най-грозния начин. Такова представяне на кандидатурата ми можеше да има за последствие само нейното отхвърляне и съм убеден, че истинската цел на Томов бе тази. Беше помислил и за друго - да ме няма в страната. По същото време бях определен да представлявам Евролевицата на конгрес на Социалистическия интернационал в Буенос Айрес.

Отзивите в пресата за моята номинация бяха като цяло положителни²⁴. За мен от особено значение бе отношението на д-р Петър Дертлиев: „Кандидатурата на Камов внася оптимистична нотка в изборите за градоначалник на София...но е проблем представянето му. Да прощава Сашо Томов, но от кумова срама трябваше поне да уведоми партньорите от левицата и да иска съгласието им”.²⁵ Томов постави в конфузно положение Дертлиев, Първанов и Петков да коментират моята кандидатура, без да са имали възможността да си кажат мнението преди нейното оповестяване. На всичко отгоре Евролевицата още не бе взела официално решение и Томов не бързаше да го предлага. Благодарение на Росен Карадимов софийската организация на Евролевицата прие такова решение и аз получих някаква легитимност в обсъжданията. Както се очакваше, негативната реакция дойде от Никола Койчев, председател на столичните социалисти: „Камов ли? Само през трупа ми!”²⁶ Предложението скара Георги Първанов с ръководството на софийската организация и предизвика безплодни публични пререкания между лидерите от левицата в продължение на месец и половина.²⁷ Напомних, че съм приел само заради възможността да покажем ново, европейско лице на левицата, но се усъмних дали изобщо можем да имаме общ кандидат.²⁸ Мина се през идеята да се направят първични избори, лансираха се всякакви нови кандидатури. Градският съвет на БСП предреши изхода от споровете, като определи Румен Овчаров за кандидат. Незабавно оттеглих кандидатурата си, защото условието ми за обща подкрепа не бе изпълнено.²⁹ Споровете, обаче, продължиха, опитах се да внеса малко разум: „Не бива да се караме кой да загуби от Софийски”.³⁰ Ситуацията никак не хареса на Първанов³¹, но той бе безсилен да повлияе на градската организация - там по-силно влияние имаше Премянов.³² Продължиха безплодните разговори и срещи, които журналистите удачно определиха като „много шум за...никой”³³, а някои бяха съвсем директни: „Кметските пируети ще издънят Томов”.³⁴ Накрая ни писна и Евролевицата прекрати преговорите с БСП.³⁵ В средата на август в София-прес беше свикана последната среща на четворката за кандидатурите в София. Представителите на БСП потвърдиха окончателното си решение за Овчаров и тогава Дертлиев даде да се разбере, че искаме да продължим

²⁴ В. „Труд” от 24 и 25 юни, в. „24 часа” от 24 и 26 юни, в. „Новинар” от 24 и 28 юни, в. „Стандарт” и в. „Сега” от 24 юни, в. „Капитал” от 26 юни 1999

²⁵ В. „Труд” от 26 юни 1999

²⁶ В. „Стандарт” от 23 юни 1999

²⁷ Пресата през целия юли и до средата на август 1999

²⁸ Интервю за в. „Труд” от 3 юли 1999

²⁹ Пресата от 14 юли 1999

³⁰ Интервю за в. „Кеш” от 15 юли 1999

³¹ В. „Сега” от 15 юни 1999

³² Интервюта за в. „24 часа” и в. „Демокрация” от 15 юли и в. „Труд” от 15 юли 1999

³³ В. „Труд” от 26 юли 1999

³⁴ В. „24 часа” от 26 юли 1999

³⁵ Пресата от 29 юли 1999

без тях. Беше категоричен, че при създамата се ситуация трябва да излезем от срещата с кандидат на трите партии - БСП, ОБТ и Евролевицата. Посочи мен, Кръстьо Петков го подкрепи, Томов замълча. Така се взе решението и д-р Дертлиев го обяви на следващия ден.³⁶ След необходимите процедури в партиите, кандидатурата ми за кмет на София бе официално обявена на пресконференция в хотел Родина.³⁷

Стартираха кампанията с голямо закъснение, но и с настроение. Помагаха ми невероятни хора. Регистрирахме коалицията под името „Социалдемократи“. Основният слоган беше „Време е“³⁸. Под същото име дуе „Ритон“ записаха специална песен за кампанията. Разработихме седем конкретни проекта: за газификация на София; за контрол върху работата на столичния съвет и кмета чрез интернет и изграждане на интернет клубове; за нови 11 000 работни места; за лекар и зъболекар във всяко училище; за равнопоставеност на жените; за достъпни жилища за социално слаби и за превръщането на София в комуникационен център на Балканите. Проектите бяха подготвени със специалисти в съответните области и бяха напълно осъществими, както по-късно стана с някои от тях. Тримата със Софийски и Овчаров се ползвахме с най-голямо медийно внимание и повечето диспути бяха организирани в този формат. На фона на обичайната конфронтация в цялата страна, ние запазахме добрия тон и ми се струва, че това бе една от най-толерантните кампании.³⁹ Един истински разговор между нас, който проведехме преди диспута в Дарик радио беше представен като виц: „Камов: *Знаете ли какво е общото между тримата? Софийски: Какво? Камов: Че лидерите и на тримата не желаят да се кандидатираме за кметове. Софийски: Черен хумор. Камов: Твоят може да е черен, но моят е със сини очи.*“⁴⁰ За да подчертая проблемите с престъпността, корупцията и ограбването на държавата „взривих“ бутафорна пирамида на лъжата пред НДК.⁴¹ Това беше реплика на злополучно взривения мавзолей от Евгений Бакърджиев. Направих си страница в интернет и може би бях един от първите български политици със собствен сайт.⁴² Десет години по-късно ще бъда с една от първите регистрации в мрежата twitter, а преди това със собствен блог.

Изборите бяха очаквано спечелени от Софийски, втори беше Овчаров, а „бронзовият медал“ остана за мен. Другите претенденти останаха на голяма дистанция. Практическият резултат от моето участие бе, че коалиция „Социалдемократи“ спечели две места в столичния съвет - за Росен Карадимов от Евролевицата и Антоанета Григорова от БСП. На тези избори научих една простичка, но изключително важна за всеки политик истина - едно е да те харесват, друго е да гласуват за теб. По време на кампанията имаше две високопоставени посещения в България в програмата на които взех участие. Едното - на германския канцлер Герхард Шрьодер, който в рамките на визитата си се срещна със „солунската четворка“ в хотел Шератон.⁴³ Другото - на холандската кралица Беатрикс. На официалната вечеря, дадена от президента Петър Стоянов, тя отдели специално внимание на мен и моята съпруга и подчерта задоволството си от участието ми в срещата в Синтра.

³⁶ Пресата от 14 август 1999

³⁷ Пресата от 17 август 1999

³⁸ Синята коалиция го използва десет години по-късно

³⁹ В. „Труд“ от 15 и 18 септември 1999

⁴⁰ В. „24 часа“ от 11 септември 1999

⁴¹ Пресата от 20 септември 1999

⁴² В. „Сега“ от 8 октомври 1999

⁴³ В. „Дума“ от 25 септември 1999